

Van Collectie Naar Connectie

deelprogramma musea van het provinciaal Cultuurprogramma 2005-2008

14 juni 2005

De definitie van een museum volgens de International Council of Museums

Een museum is een permanente instelling die:

- *Ten dienste staat van de gemeenschap en haar ontwikkeling*
- *Toegankelijk is voor het publiek*
- *Niet gericht op het maken van winst*
- *De materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verwerft, behoudt, wetenschappelijk onderzoekt*
- *En hierover informeert voor doeleinden van studie, educatie en genoegen*

Inhoud

	Ter introductie	5
I	Relevante ontwikkelingen	5
	1. De rol van de provincie	5
	2. Maatschappelijke tendensen	6
II	Van Collectie naar Connectie	7
	1. binnen Collectie Nederland en Collectie Utrecht	7
	2. de connectie met publieksgroepen	7
	3. de connectie met lokale en regionale partners	8
	4. de connectie voorwerp-verhaal	8
	Uitwerking	
III	Het museumkrediet	9
	1. Terugblik	9
	2. Naar gemeentegerichte, selectieve impulsen	9
	3. Gemeenten met museale ambities	10
	4. Intrekken subsidieregeling	12
IV	Inzet van het Erfgoedhuis	12
	1. Terugblik	12
	2. Resultaten 2005-2008	14
V	Gratis Museumweekeinden	15
VI	De twee kasteelmusea	15
	1. Slot Zuylen	15
	2. Kasteel Amerongen	16

De hoofdaccenten in het provinciaal cultuurbeleid 2005-2008:

- *Versterking stad Utrecht en Amersfoort (Cultuurconvenant en Cultuurarrangement)*
- *Vergroting publieksbereik*
- *Vernieuwing infrastructuur, onder meer het Erfgoedhuis*
- *Programmatische en gebiedsgerichte samenwerking*
- *Verbreiding raakvlakken met fysieke en economische pijler*

Uit onderzoek publieksverbreding Gelderse musea 2004:

- *De meeste doelgroepen van musea zijn op zoek naar een gezellig, leuk, liefst onderhoudend, verrassend en uniek uitje. Of dat een museum is of een andere attractie maakt hen niet zo veel uit*
- *Veel individuele musea lukt het niet tot toeristen door te dringen; in samenwerking rond een thema of in een arrangement lukt dat wel*

Enkele feiten:

- *Utrecht trekt 3% van de verblijfstoeristen en 7% (= 70 mln.) van alle dagtochten in Nederland*
- *Ouwehands Dierenpark in Rhenen en Dierenpark Amersfoort vormen de top-2 attracties*
- *Meer vrouwen dan mannen bezoeken een museum*
- *Utrecht heeft ongeveer 40 musea, die samen jaarlijks circa 880.000 bezoekers krijgen*

Ter introductie

De ambities voor het museumbeleid zijn vastgelegd in het provinciale Cultuurprogramma 2005-2008. De hoofddoelstelling blijft dezelfde als in de voorgaande beleidsperiode, namelijk aanjagen en ondersteunen van kwaliteitsverbetering en modernisering in het museale veld. De tweede doelstelling blijft het mede-instandhouden van twee bijzondere kasteelmusea die de krachten van de betreffende gemeente te boven gaan en die niet onder rijksbeleid vallen.

In de periode 2005-2008 worden deze ambities thematisch gespecificeerd. Het motto dat de huidige opgave voor de musea kort en bondig uitdraagt, luidt *Van Collectie naar Connectie*. Dit betekent dat het accent in het provinciaal beleid de komende jaren ligt bij de externe gerichtheid van musea. Een verandering van denken over de rol en de positie van een museum is al enige tijd gaande in (inter)nationale museumwereld, ook bij musea in de provincie Utrecht. Ons beleid helpt dié gemeenten en musea die de nieuwe wegen ook daadwerkelijk willen bewandelen. Dat zal onder meer resulteren in een aantal vernieuwde musea met een duidelijk profiel en een expliciete rol in de lokale en regionale samenleving.

Deze omslag van een naar binnen gekeerde, op beheer van voorwerpen geconcentreerde instelling naar een extern georiënteerde culturele voorziening is niet uniek. In de bibliotheeksector en de archiefzorg spelen overeenkomstige veranderingsprocessen. De slagzin *Van Collectie naar Connectie* hebben wij dan ook ontleend aan een lezing over bibliotheekvernieuwing tijdens een symposium over archieven (1).

De provincie beschikt over het volgende instrumentarium voor haar stimuleringsbeleid:

- het museumkrediet voor eenmalige impulsen
- het museumconsulentschap bij het Erfgoedhuis
- gratis museumweekeinden in de jaren 2004-2007

Het instandhoudingsbeleid voor de kasteelmusea betreft uitsluitend Kasteel Amerongen en Slot Zuylen. Zij ontvangen een jaarlijks exploitatiesubsidie. Daarnaast staat er een apart budget gereserveerd voor bijdragen aan de grote interieurrestauratie in Kasteel Amerongen.

Daarnaast behoren incidentele investeringsbijdragen tot de mogelijkheden, met name binnen toeristisch-recreatieve beleidskaders, of uit de algemene middelen.

Hoe het thema *Van Collectie naar Connectie* doorwerkt in de verschillende beleidsonderdelen zullen wij in deze notitie toelichten.

I Relevante ontwikkelingen

1. De rol provincie

In het cultuurbeleid kiest de provincie voor een ‘hoofdrol’ als ontwikkelingspartner voor gemeenten en instellingen. Dat houdt in dat de provincie haar beleid samen met gemeenten en instellingen vorm geeft. Daartoe stelt zij kaders en biedt zij ruimte. Zij daagt uit en ondersteunt. Vooral de rol als ontwikkelingspartner van de gemeenten is de laatste jaren gegroeid.

In het museumbeleid betekent de toenemende afstemming en samenwerking met de gemeenten een omschakeling. Van ouds her benaderde de provincie het museum als ware het een autonome instelling, ergens binnen de provinciegrenzen gevestigd. Waar we in ons beleid naar toe gaan is de situatie

waarin wij het museum bezien in zijn lokale en regionale context. Gemeentelijke en regionale ambities, mede gevoed door ons beleid, worden een uitgangspunt voor de inzet van de provincie. De provincie richt zich op gemeenten met kleinere of middelgrote musea, voor zover deze niet vallen onder de rijksverantwoordelijkheid. Het zijn juist deze musea die hulp nodig hebben. Ze staan voornamelijk buiten de stad Utrecht. Maar waar het gaat om provinciebrede projecten, kunnen alle musea deelnemen, binnen en buiten de stad Utrecht, rijksgesubsidieerd of niet. De gemeente Utrecht kan bogen op meerdere goed geoutilleerde, professionele (zij het niet steeds probleemloze) musea. In aanvulling op de inzet van de gemeente Utrecht geeft de provincie zo nodig bijzondere bijdragen. Bijvoorbeeld de voorgenomen investeringsbijdragen 2006 aan het nieuwe Geld- en Bankmuseum en aan Museum Van Speelklok tot Pierement.

2. Maatschappelijke tendensen

* Aandacht (schenken/trekken)

Al domineren de kunstmusea de berichtgeving in de media, het overgrote deel van de musea in Nederland is helemaal geen kunstmuseum. Het zijn voorzieningen die informeren over een stukje geschiedenis. Hier komt men niet voor artistieke weldaad of kunst als confrontatie, maar om iets op te steken, tot lering en vermaak.

Dat geldt ook voor de provincie Utrecht. De meeste musea hebben collecties die gaan over onze 'andere tijden'. Bijvoorbeeld over turfsteken, de tabaksteelt, de touwindustrie, visserij, de binnenvaart, het spoor, heksenvervolgingen, Romeinse tijden, wonen op stand of juist niet. Kortom: de geschiedenis van een gemeente, een streek, het landschap. Stadsmusea combineren dit aanbod vaak met een presentaties van kunst, al dan niet hedendaags.

De museumbezoeker moet bereid en in staat zijn aandacht op te brengen voor de geboden informatie, terwijl het museum aandacht moet weten te trekken met boeiende presentaties. Al geruime tijd wijst onderzoek uit dat aandacht en concentratie schaarser worden. Deze verandering zou zich relatief onafhankelijk van leeftijd en sociale herkomst voltrekken. Tegelijkertijd zijn de mogelijkheden tot laagdrempelige vrije-tijdsbesteding sterk toegenomen, variërend van televisie tot internet, van pretparken en pretwinkelen tot wandelen met de boswachter. Beleving is daarbij een sleutelwoord geworden; wij wonen in 'Belevium' (2). Niet voor niets luidt één van de thema's in ons provinciale actieplan Toerisme en Recreatie dan ook *Altijd wat te beleven*.

Musea staan voor de opdracht om op nieuwe manieren de aandacht van het publiek te trekken. Mensen laten zich niet meer verleiden door traditionele museumpresentaties en een onpersoonlijke ontvangst (3). Men wil graag levendige, bondige informatie in een sfeer die past bij het onderwerp.

* Demografische ontwikkelingen

Musea hebben te maken met twee demografische ontwikkelingen, namelijk de vergrijzing en de toenemende culturele diversiteit.

Al geruime tijd vormen ouderen de hoofdmoot van het museumbezoek. Dat dit de komende decennia waarschijnlijk zo blijft, is niet in de eerste plaats een probleem. Musea kunnen deze doelgroep, met veel tijd en betrekkelijk veel geld, koesteren. Een eenzijdige, geforceerde gerichtheid op de jeugd zou contraproductief zijn: ouderen zullen dan wegblijven. Tegelijkertijd zal elk zich respecterend museum komen met een aantrekkelijk aanbod voor de jeugd en jongeren.

Naast de vergrijzing vraagt de culturele diversiteit en mogelijk culturele segregatie om een verstaanbaar antwoord van de musea. Het verwerven, behouden en presenteren van materiële getuigenissen (zie de ICOM-definitie) heeft ook betrekking op de nieuwe Nederlanders. Voor de stadshistorische musea in de provincie ligt hier een opdracht. Maar ook los van het collectiebeleid zullen musea moeten proberen de nieuwe Nederlanders te bereiken; deze behoren veelal tot bevolkingsgroepen met van huis uit weinig affiniteit met een museum.

* **De bedrijfs-economische positie van musea**

Overheidsfinanciering van musea en meer in het algemeen van culturele activiteiten, is al enige tijd niet meer vanzelfsprekend. Hoewel niet over de hele linie, zijn overheden terughoudend geworden met hun steun aan culturele instellingen. Dit niet alleen vanwege financiële krapte, maar ook door een andere visie op de verhouding tussen de culturele aanbieders en de subsidiërende overheid. Van musea wordt verwacht dat (ook) zij cultureel ondernemer worden, met de bijbehorende marktconforme acties. Zoals inkomstenwerving bij het bedrijfsleven, bij fondsen, bij mecenasen. Bijzondere activiteiten die extra publiek trekken. Commerciële uitbating van de museumruimten. Voor de kleinere en middelgrote musea zonder een goed opgetuigde professionele staf is dit is geen eenvoudige opgave.

Daarnaast hebben musea te maken met verzwarende factoren van andere aard. Daartoe behoren het gebrek aan personele mobiliteit in veel musea, en de structureel kosten die stijgen naarmate de eisen van professionaliteit en cultureel ondernemerschap hoger worden.

II Van Collectie naar Connectie

Als provinciaal antwoord op de ontwikkelingen die hierboven zijn geschetst hebben wij in het Cultuurprogramma 2005-2008 is het thema *Van Collectie naar Connectie* geïntroduceerd. Met deze slagzin willen wij aangeven dat musea moeten gaan denken 'van buiten naar binnen'. Een museum dat zich bewust is van zijn plaats in een bredere context en dat die plaats ook opeist met een duidelijk profiel, zal daaruit zijn kracht putten.

In het Cultuurprogramma hebben wij een viertal aspecten aan dit thema onderscheiden. Hieronder krijgen deze reliëf

1. De connecties binnen de Collectie Nederland en Collectie Utrecht

Musea zullen in toenemende mate de eigen collectie voorwerpen gaan bezien als een onderdeel van, als een bijdrage aan een groter geheel. Niet het eigen museum staat centraal, maar de samenhang in de collecties voorwerpen, in Nederland, in de regio. Waar overlappen deze elkaar, hoe hangen ze samen, horen alle voorwerpen thuis in de collectie? Meerdere collecties in de provincie geven tezamen de geschiedenis van een regio weer; musea kunnen dat uitbuiten. Musea met hetzelfde verzamelgebied kunnen gaan samenwerken, ruilen, uitlenen. Ook belangrijk is het vullen van lacunes in de Collectie Nederland en de Collectie Utrecht. Hierboven is al opgemerkt dat de geschiedenis van de allochtonen nu ook tot uitdrukking moet gaan komen in de (stadshistorische) musea.

De zorg voor de goede staat van hun collecties blijft onverminderd een wezenlijke taak voor musea. Juist door uit te gaan van de waarde van de collectie binnen een groter verband, is de keuze voor conservering, of restauratie of opbergen beter te maken.

2. De connectie met publieksgroepen

Een museum heeft tot taak duidelijk te benoemen op welk publiek het zich wil richten en wat het vervolgens voor die publieksgroepen wil ondernemen: tentoonstellingen, open depot, lezingen, meedoen aan evenementen, een goede pr en promotie al dan niet als onderdeel van toeristisch-recreatief aanbod. Behalve dat museum het publiek naar het museum lokt, kan het museum ook naar publieksgroepen toe gaan, met activiteiten in bedrijven, in zorg- en welzijnsinstellingen, in scholen, in het gemeentehuis, op straat.

3. De connecties met lokale en regionale partners

Een museum is een culturele instelling met een maatschappelijke taak. Het moet een actieve rol willen spelen in de lokale en regionale gemeenschap, als kenniscentrum, als platform voor discussie, als ontmoetingsplaats, als bezinningscentrum. Dat vraagt om strategische allianties met interessante partners, binnen en buiten de cultuursector. Bijvoorbeeld met instellingen met een verwante missie (archieven en bibliotheken), met een verwante markt (toeristische organisaties), met een verwante collectie (bv. de archeologische collecties in Utrecht). Met kunstinstellingen, met amateurkunstenaars die optreden in het kader van levende geschiedenis. Andere voorbeelden van verbindingen zijn die met scholen en opleidingen en met zorg- en welzijnsinstellingen.

4. De connectie voorwerp - verhaal

Sommige musea hebben het 'makkelijk': zij beschikken over betrekkelijk weinig authentieke objecten en kunnen niet anders dan van de nood een deugd maken. Zij geven een beknopt en wervend informatief verhaal met behulp van oude en nieuwe presentatiemiddelen. Hun kleine collectie voorwerpen vormt hierbij als het ware een illustratie.

Veel musea hebben het 'moeilijk': zij hebben zo veel en willen dat zo graag tonen. Maar geregeld wordt de bezoeker overspoeld door een verzameling dingen en dingetjes, zonder dat de grote lijn zichtbaar is gemaakt. Menige vitrine is een goede bedoeling, geen goede informatiebron. Nieuwe museumrichtingen zijn dus nodig. Hierbij kunnen musea soms leren van bezoekerscentra en wellicht daar zelfs mee samengaan.

Los van de fysieke inrichting van een museum, bieden de nieuwe informatiemedia aan musea natuurlijk de gelegenheid bij uitstek om de context bij museumvoorwerpen te presenteren. De mogelijkheden zijn schier eindeloos.

Uitwerking

III Het museumkrediet

Het museumkrediet is een instrument waarmee op flexibele wijze impulsen kunnen worden gegeven die het kwaliteitsniveau van zowel individuele musea als het Utrechtse museumbestel in zijn geheel ten goede komen. De omvang van het krediet is een decennium lang € 123.000,- per jaar.

1. Terugblik 1999-2004

In de afgelopen beleidsperiode was het museumkrediet bestemd voor projecten van en met in principe alle musea. Provinciebrede projecten onder auspiciën van het Erfgoedhuis hadden voorrang, evenals bovenlokale projecten van samenwerkende musea. Bij de afweging werd gekeken naar onder meer de waarde van een collectie, naar de kwaliteit van het museum als bedrijf (in het kader van de landelijke certificering), en vernieuwend publieksbereik. De aloude subsidiemogelijkheden ten bate van beheer en behoud bij individuele musea bleven bestaan. Gemeentelijk beleid speelde geen rol bij de subsidiëring.

Het resultaat over de afgelopen jaren toont een wisselend beeld.

Het Erfgoedhuis heeft overeenkomstig de afspraken gewerkt aan enkele grote projecten, bestemd voor alle musea (zie verder blz. 12).

De subsidies voor afzonderlijke musea gingen in meerderheid naar projecten voor behoud en beheer, d.w.z. conservering, restauratie, klimaatbeheersing, beschrijving en documentatie. In een aantal gevallen was dit nodig voor het certificaat Erkend Museum. Enkele bijdragen gingen naar vernieuwende herinrichting. De oogst aan regionale samenwerkingsprojecten beperkte zich tot één. Wat opvalt is de groep 'vaste klanten', die ook al vóór 1999 zichtbaar werd. Geregeld werd subsidie verleend aan:

- . de Amersfoortse musea Flehite, Armandomuseum en Mondriaanhuis
- . 't Vuurhuis in Bunschoten-Spakenburg en Stadsmuseum IJsselstein
- . Kasteel Amerongen en Slot Zuylen, die hiermee een aanvulling realiseerden op hun vaste exploitatiesubsidie van de provincie.

Verder zijn gespreid over de jaren 1999-2004 subsidies verleend aan meerdere musea in de gemeente Utrecht, te weten het Aboriginal Art Museum, Centraal Museum, het Muntmuseum (gaat op in Bank- en Bankmuseum), Volksbuurtmuseum Wijk C, Volkssterrewacht De Sonnenborgh.

2. Naar gemeentegerichte, selectieve impulsen

Wij zijn van plan het museumkrediet in de komende jaren anders te gebruiken. De huidige aanpak vinden wij in toenemende mate verouderd: er is sprake van adhocsubsiëring, die los staat van gemeentelijk beleid en die de provincie in een afwachtende positie dwingt. Bovendien leidt die tot versnippering van beperkte middelen.

Zoals wij eerder schreven over de rol van de provincie, willen wij een omslag maken naar een actieve samenwerking met ambitieuze gemeenten, een aanpak die ook op andere onderdelen van cultuurbeleid gestalte krijgt. Een museum is geen geïsoleerde instelling, maar een onderdeel van het gemeentelijk en regionaal voorzieningenpakket. Dat wordt het uitgangspunt voor de bestemming van het museumkrediet. De provincie zal actief aansluiting zoeken bij en prikkels te geven aan het lokale en regionale beleid. De effectiviteit van de provinciale inzet wint hierbij, temeer daar op deze manier ook meer verband gelegd kan worden met onze inzet op andere beleidsvelden. Met name gaat het dan om het overige erfgoedbeleid, het toeristisch-recreatief beleid en het gebiedsgericht ruimtelijk beleid.

Ook andere overwegingen brengen ons tot dit voorstel.

Het krediet heeft een bescheiden omvang van € 123.000,-. In plaats van verlening van betrekkelijk kleine subsidiebedragen, willen wij de komende periode inzetten op concentratie van middelen. Op basis van afspraken met gemeenten kunnen (meerjarige) diepte-investeringen in enkele musea plaats vinden.

Daarbij zien wij het geld uit het museumkrediet de komende jaren graag terecht komen bij andere musea dan de vaste klanten van de afgelopen jaren. Ook vinden wij het niet langer gewenst dat de twee structureel gesubsidieerde kasteelmusea stelselmatig aanvullende projectsubsidies ontvangen. Wat betreft de uit het museumkrediet gesubsidieerde provinciebrede projecten van het Erfgoedhuis betreft, deze worden binnen afzienbare tijd afgerond. De zorg voor de continuïteit wordt ingebed in het reguliere activiteitenpakket van het Erfgoedhuis. Voor de financiering van eventuele nieuwe provinciebrede projecten moet naar passende financiering worden gezocht.

Een laatste, maar niet minder belangrijk argument voor verandering vormt de invoering van een landelijke kwaliteitsstandaard. Musea die voldoen aan de basiseisen worden in het landelijke Register ingeschreven als Erkend Museum. Deze certificering bij musea vraagt om een adequate reactie van de overheden. Uit het oogpunt van verantwoord gebruik van publieke gelden vinden wij het nodig de certificering als beleids criterium op te nemen. Musea die echt niet zijn te interesseren voor de registratie als (aanstaand) Erkend Museum vallen af.

Het bovenstaande leidt tot het voorstel om ons in het kader van *Van Collectie naar Connectie* te concentreren op wat wij aanmerken als kansrijke musea. Hieronder verstaan wij:

- musea die geregistreerd zijn als Erkend Museum of registrabel zijn, d.w.z. waarvan verwacht mag worden dat zij te zijner tijd en met enige hulp zullen voldoen aan de gestelde eisen
- musea die met hun collectie een deel van de Utrechtse geschiedenis presenteren en hierdoor passen binnen het brede erfgoedbeleid en het cultuurtoeristisch beleid
- musea in gemeenten of samenwerkende gemeenten die expliciet kiezen voor een structurele versterking van het cultuurhistorisch aanbod in het algemeen en modernisering van hun musea in het bijzonder en daarbij de connecties binnen *Van Collectie naar Connectie* willen realiseren.

De uitvoering van dit voorstel zal per gemeente verschillen. Maar de eerste stap is steeds dat gemeenten en provincie de ambities voor het betreffende museum bestuurlijk formuleren, waarbij afspraken worden gemaakt over zowel het proces als het eindproduct. Voor procesbegeleiding of projectcoördinatie willen wij in meerdere gevallen het Erfgoedhuis inschakelen.

3. Gemeenten met museale ambities

De eerste gemeente met wie wij in deze geest afspraken hebben kunnen maken is de gemeente Amersfoort. Zoals hierboven vermeld zijn in het verleden geregeld projectsubsidies verstrekt aan Flehite, Armandomuseum en Mondriaanhuis, zonder dat het gemeentelijke beleid een rol speelde bij de subsidieverlening.

In het kader van het Cultuurconvenant 2005-2008 is nu met Amersfoort een deelarrangement vastgesteld. Daarin omarmt de gemeente het thema *Van Collectie naar Connectie*. De provincie legt zich vast op bijdragen die ten goede komen aan de vorming museum Amersfoort en aan het Mondriaanhuis. Museum Amersfoort is een fusie van het historische museum Flehite (Erkend Museum) en De Zonnehof, Centrum voor Moderne Kunst, waaronder het Armandomuseum ressorteert. De nieuw te vormen organisatie opereert op de huidige locatie museum Flehite (museum annex bezoekerscentrum voor cultuurhistorie), in de Elleboogkerk (Armandomuseum) en op de komende tentoonstellingsaccommodatie in het nieuwe complex bij de Koppelpoort. Het Mondriaanhuis, museum voor Constructieve en Concrete Kunst, heeft geen collectie over lokale of regionale geschiedenis en vormt hiermee een uitzondering op de regel. Dit museum in het geboortehuis van Piet Mondriaan is in andere opzichten een kansrijk (inter)nationaal museum. Het certificaat Erkend Museum ligt binnen handbereik. Het museum heeft een aanzienlijke bruikleen van het rijk verworven, die geschikt moet worden gemaakt voor presentatie aan het publiek. De totale provinciale inzet bedraagt in totaal € 100.000,-, jaarlijks gemiddeld € 25.000,-.

Resultaat Museum Amersfoort: een afgerond proces van visie- en conceptontwikkeling voor Museum Amersfoort, waarin de connecties binnen *Van Collectie naar Connectie* worden ingevuld.
Resultaat Mondriaanhuis: status Erkend Museum; ontsluiting van rijksbruikleen (*binnen Collectie Nederland en Collectie Utrecht*).

Door de afspraken met Amersfoort resteert gemiddeld € 98.000,- per jaar voor andere beloftevolle locaties.

Naast Amersfoort bezinnen ook andere gemeenten zich op vernieuwing van het museale aanbod. In verkennende contacten hebben zij zich geïnteresseerd getoond in afspraken in het kader *Van Collectie naar Connectie*. De concrete resultaten zullen zijn heringerichte musea, met daaraan voorafgaand een essentieel proces van visie- en conceptontwikkeling, waarin het museum en de gemeente voor de middellange termijn het profiel en de connecties van het betreffende museum definiëren.

Potentiële partners zijn:

* in het Vecht-Plassengebied:

Ten eerste de gemeente De Ronde Venen en het Museum De Ronde Venen, dat op termijn zal worden gecombineerd met een landschaps-bezoekerscentrum. Vooruitlopend hierop is noodconservering nodig aan de bedreigde collectie van het huidige museum. Het gebied maakt deel uit van de Cultuur Historische Hoofdstructuur (CHS). Een provinciale impuls voor dit museum kan tevens aansluiten op de provinciale investeringen Landelijk Gebied.

Ten tweede het bestuurlijk samenwerkingsverband Vecht-Plassengebied, dat onlangs met adhesie van de provincie is opgericht. Versterking van het cultuurhistorisch toerisme is één van de speerpunten en hiertoe behoort de ontwikkeling van een structureel samenwerkingsverband van tenminste Museum De Ronde Venen, Museum Maarssen en Slot Zuylen. Als basis hiervoor dient de zogeheten culturele biografie van de regio, die op het ogenblik al in het kader van een project Actieprogramma Cultuurbereik wordt geschreven. Ook dit gebied maakt deel uit van de CHS. Naast het verband met de landinrichting, bestuurlijke en toeristische versterking van het gebied (actieplan Toerisme en Recreatie) geeft een impuls aan dit samenwerkingsverband ook aansluiting op ons beleid voor Slot Zuylen.

* op de zuid-oost flank

Ten eerste de gemeente Veenendaal en het Museum Het Kleine Veenloo. Dit museum gaat verhuizen naar het nieuw te bouwen cultuurplein, onder één dak met onder meer de bibliotheek, kunsttuleen en de historische vereniging. Een impuls aan dit museum sluit aan bij provinciale inzet op vernieuwing bibliotheekwezen (Cultuurhuizen).

Ten tweede is een mogelijke toekomstige partner de nieuwe gemeente Utrechtse Heuvelrug. Op dit moment maken de vijf betrokken gemeenten een inventarisatie van de culturele voorzieningen; deze inventarisatie vormt de basis voor de toekomstige cultuurbeleidsvisie, waarin de nieuwe gemeente zich ook zal uitspreken over de musea. Afgezien van de collectie van Kasteel Amerongen voldoet de collectie van het Amerongs Historisch Museum aan het selectie criterium 'onderdeel van de provinciale geschiedenis' (tabaksteelt). Hier ligt ook een connectie met het museum in Veenendaal (tabaksindustrie). Wij zullen de nieuwe gemeente te zijner tijd uitnodigen voor overleg over met name dit museum. De Heuvelrug vormt een onderdeel van de CHS. Een provinciale impuls kan verder versterkend werken op onze investeringen in het Nationaal Park Heuvelrug en die in Kasteel Amerongen.

* andere gemeenten

Ten eerste de gemeente Nieuwegein en de drie musea Warsenhoeck (historie Jutfaas), de Oudheidkamer Vreeswijk (Erkend Museum) en de werkende Museumwerf aan de Vaartse Rijn. De gemeentelijke ambities ten aanzien van de Museumwerf zijn aanzienlijk. Voor de twee andere musea voert zij echter een terughoudend beleid. In overleg met de gemeente willen wij nagaan of er voldoende basis is voor een samenhangende benadering van het erfgoed op de verschillende locaties.

Bij de Museumwerf is de connectie met het toeristisch-recreatief beleid evident. Verder kan er mogelijk een verband ontstaan met een Belvédère-project Vaartse Rijn, waarvoor op dit moment verkenningen gaande zijn.

Ten tweede wellicht de gemeente Oudewater met de Heksenwaag. Zij zoekt middelen voor herinrichting van dit museum als een sterke toeristische belevingsattractie. De conceptontwikkeling is klaar en het plan betreft alleen de daadwerkelijke fysieke inrichting. Een breed proces in het kader van *Van Collectie naar Connectie* is dus niet aan de orde. Op dit moment wordt verkend of de herinrichting past binnen de Voorziening Toeristische Ontwikkeling van het toeristisch-recreatief actieplan 'Uit en thuis in de provincie Utrecht 2005-2008'.

In de komende jaren blijven wij alert op plannen en wensen andere dan de genoemde gemeenten.

4. Intrekken subsidieregeling

De hierboven geschetste methode om *Van Collectie naar Connectie* in bestuurlijke afspraken vast te leggen, is vergelijkbaar met die van het Actieprogramma Cultuurbereik; de ervaringen met het Actieprogramma Cultuurbereik in de jaren 2001-2004 hebben dan ook mede geleid tot deze wijziging. Hierbij volstaat de formulering van een aantal beleidscriteria. De noodzaak van verfijnde subsidieregels vervalst. De logische consequentie is dan ook de intrekking van het Besluit Musea 1996, waartoe wij inmiddels hebben besloten.

Op dit moment worden overigens meerdere erfgoedkredieten voor eenmalige subsidies tegen het licht gehouden. Met de intrekking van het Besluit Musea wordt tevens een bijdrage geleverd aan de 'ontregeling' van het cultuurbeleid.

IV Inzet van het Erfgoedhuis

Het werkterrein van het Erfgoedhuis strekt zich uit over alle onderdelen van het erfgoed. De museumboom behoort tot de inhoudelijk goed ontwikkelde kanten van het huidige Erfgoedhuis. Het museumconsulentschap, ook aanwezig in alle andere provincies, bestaat dan ook al meerdere decennia. Er is een landelijk samenwerkingsverband van museumconsulenten, dat opereert als partner van de Nederlandse Museum Vereniging en het rijk.

De functies die het Erfgoedhuis op het vlak van musea uitoefent zijn:

- a. informatievoorziening voor musea, instanties en algemeen publiek;
- b. ondersteuning en advies voor musea en gemeenten, ook in regionaal en bovensectoraal verband;
- c. deskundigheidsbevordering voor professionalisering in musea;
- d. leverancier van specialistische kennis voor onder meer onderwijs en toeristische partners;
- e. liaisonfunctie tussen provinciaal beleid en museumveld;
- f. monitoring, signalering, agendering ten behoeve van (overheids)beleid.

Deze opsomming laat zien dat het museumconsulentschap zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld van een eenzijdig op individuele musea gerichte functie tot een brede expertisefunctie, gericht op de kwalitatieve versterking van het museale aanbod in al zijn aspecten.

1. Terugblik 1999-2004

Het Erfgoedhuis heeft vooral ingezet op grote projecten voor alle musea, op maatwerk bij de kwaliteitsverbetering in individuele musea en op de museale versterking in breder verband. Deze werkzaamheden waren onderling gerelateerd. De resultaten van de afgelopen jaren zijn:

- Het Museum Inventarisatie Project (MUSIP), een paradepaardje van onze provincie, omdat het hier in de jaren '90 is bedacht en uitgevoerd. Het behelst de inventarisatie van alle deelcollecties, hun omvang, hun waarde, hun regionale betekenis. Tezamen vormen zij de Collectie Utrecht. Het Erfgoedhuis heeft, met onze steun, gezorgd voor verlandelijking, waardoor het project nu in alle provincies gaande is. Tezamen vormen deze provinciale inventarisaties de Collectie Nederland (4). In aansluiting op MUSIP is een computerproject uitgevoerd, waardoor alle musea nu gebruik maken van dezelfde software.
- Project Vinger aan de Pols. De start van een inspectieronde langs musea. Het Erfgoedhuis rapporteert hierbij aan de musea over de uitvoering van hun basistaken behoud, beheer en presentatie. Deze monitoring wordt onderdeel van het reguliere werk. Het project biedt een basis voor verder beleid, zowel bij de musea als bij het Erfgoedhuis.
- Start van www.collectieutrecht.nl. Dit is een virtueel provinciaal museum, dat de museumvoorwerpen hun verhaal laat vertellen en ze verbindt met het andere erfgoed. Dit project fungeerde als landelijk voorbeeldproject, en tevens als etalage van de erfgoedportal Utrechts Erfgoed Online: www.erfgoed-utrecht.nl
- Museum Registratie Project, het landelijke traject voor certificering in de museumwereld. Musea die voldoen aan het eisenpakket worden geregistreerd als Erkend Museum; kandidaten krijgen een voorlopige registratie. Het blijkt een bijzonder lastige opgave om de circa 40 musea hiertoe te motiveren. Tot nu toe doet de helft van de musea mee. Hiervan zijn er nu negen Erkend Museum, terwijl negen werken aan de erkenning en drie musea zijn afgewezen.
- Verkenning voor een project Veiligheidszorg. Het Erfgoedhuis signaleert reeds geruime tijd dat hierop systematische actie nodig is. Men heeft deelgenomen aan een kortstondige landelijke proef voor het hele erfgoed (archieven, monumenten, musea), dat echter zonder resultaat is gebleven. Daarna heeft het Erfgoedhuis aangehaakt bij een netwerkaanpak en in dat kader een concept-projectplan opgesteld.
- De provinciale Gratis Museumweekeinden. Het Erfgoedhuis leverde een actieve en aanzienlijke bijdrage aan zowel het adviesrapport waarmee provinciale staten hebben ingestemd als aan de inmiddels opgerichte begeleidingsgroep.
- Het Erfgoedhuis bood op ruime schaal advies en ondersteuning aan tientallen individuele musea op een baaierd aan onderwerpen: beleidsvoering en bedrijfsvoering; beheer en behoud van voorwerpen waaronder collectieregistratie en veiligheidszorg; publieksgerichte zaken zoals herinrichting, ict, educatie, pr en promotie. Met name de kleinere en middelgrote musea, waaronder Kasteel Amerongen en Slot Zuylen, en ook gemeenten deden een beroep op het Erfgoedhuis. Dit maatwerk is deels een voedingsbodem voor de thematische projecten voor alle musea, deels een aanvulling daarop.
- Een sterke inzet van het Erfgoedhuis betrof ook de kwalitatieve versterking van het museale aanbod binnen andere beleidskaders. Binnen erfgoededucatie is onder meer bereikt dat musea - met onderwijsgelden - structureel groepen leerlingen kunnen ontvangen en begeleiden. Ook zijn musea actief gaan deelnemen aan de gebiedsgerichte erfgoedprojecten Culturele Biografie Heuvelrug en Vechtstreek. De promotie van musea binnen de toeristische promotie van Utrecht is minder toegenomen dan gewenst.
- Het Erfgoedhuis participeerde actief in meerdere landelijke verbanden en symposia, met name het Landelijk Contact Museumconsulenten. Een vaste bijdrage levert het aan het Nederlands-Belgische vakblad voor museummedewerkers, Museumpeil.

2. Resultaten 2005-2008

In het kader van de herstructurering van het Erfgoedhuis zal de komende tijd worden gewerkt aan missie en profiel van het Erfgoedhuis-nieuwe-stijl. Speciaal op museaal vlak hebben wij behoefte aan meer duidelijkheid over de balans tussen en de systematische invulling van de hierboven genoemde functies van informatie, advisering, deskundigheidsbevordering, gespecialiseerd leverancier, schakel overheid-veld, monitoring en signalering.

Het thema *Van Collectie naar Connectie* vormt de komende jaren ook voor het Erfgoedhuis de leidraad. Een deel van de lopende werkzaamheden past hier zonder meer binnen; deze vormden juist mede aanleiding voor de keuze van het thema.

Resultaten algemeen:

- Afronding Museum Registratie Project, uitmondend in een rapportage met aanbevelingen. Het streven is dat tenminste driekwart van de Utrechtse musea voldoet aan de kwaliteitseisen voor Erkend Museum, dan wel zich hierop toelegt. De rapportage geeft onder meer inzicht in de consequenties voor de adviserings- en ondersteuningsfunctie voor individuele musea. Ook worden de resultaten van het parallelle project Vinger aan de Pols hierbij betrokken.

- Procesbegeleiding en mogelijk projectcoördinatie van de potentiële impulsen uit het museumkrediet (zie blz. 10). Het Erfgoedhuis kan de supervisie en bij voorkeur coördinatie hiervan op zich nemen. Dit garandeert voldoende inhoudelijke inbreng, continuïteit en vertaling van resultaten naar andere musea. Het Erfgoedhuis kan ook zorg dragen voor bijscholing en intervisie van de betrokken musea en gemeente-ambtenaren. Per casus verschillen de problematiek en het spelersveld en zal er een passende organisatie moeten komen. Het Erfgoedhuis levert stappenplannen en (bege)leidt de projectuitvoering voor de positionering en herinrichting van de kansrijke musea op basis van de bestuurlijke afspraken tussen gemeenten en provincie.

- Voortzetting van maatwerk voor individuele musea, toegespitst op de vier aspecten van *Van Collectie naar Connectie*.

- Versterking van museale promotie, binnen de gewenste algehele versterking van de samenwerking met het Utrechts Bureau voor Toerisme.

Specifiek binnen Collectie Nederland en Collectie Utrecht

- Afronding aanpassing MUSIP-bestand. Door de verlandelijking is het oorspronkelijke Utrechtse model van het gegevensbestand verbeterd en aangevuld. In Utrecht is daardoor een aanvullende ronde nodig; deze wordt door het rijk bekostigd. Het actueel houden van het bestand wordt een reguliere taak. Voor de ict-taken komen in het kader van de vernieuwing van het Erfgoedhuis extra structurele middelen beschikbaar.

- Start van een proefproject Veiligheidszorg in het kader van de netwerkaanpak van het Instituut Collectie Nederland en gerelateerd aan het eigen provinciaal veiligheidsbeleid en de archiefinspectie. Een concept-projectplan ligt inmiddels klaar. De proef is alleen mogelijk als de financiering rond komt.

Specifiek gericht op de connecties met het publiek

- Uitbouw www.collectieutrecht.nl. Het aantal deelnemende musea zal reeds in 2005 oplopen tot 40, dat wil zeggen vrijwel alle musea.

- tussenbalans en slot-evaluatie van de Gratis Museumweekeinden. De tussenbalans verschijnt eind 2005, de slot-evaluatie eind 2007.

Specifiek gericht op samenwerking van musea

- consolidering van de inbreng van musea in de erfgoededucatie en in gebiedsgerichte erfgoedprojecten.

V Gratis Museumweekeinden

Specifiek gericht op de connectie met publieksgroepen

Om de connectie van musea met het publiek een injectie te geven, trakteert de provincie twee maal per jaar op een gratis rondje musea. Provinciale staten hebben hiertoe in 2004 besloten, op basis van een advies uit de Utrechtse museumwereld. Het staat vast dat zonder nieuwe manieren van aandacht trekken het museumbezoek, binnen en buiten de provincie, zal afnemen. Vrij entree is dan een van de mogelijkheden. De actie richt zich nadrukkelijk op een algemeen publiek; er is afgezien van een doelgroepen-benadering. De provinciale Gratis Museumweekeinden vinden jaarlijks plaats midden juli en eind oktober.

Eerste beoogd resultaat: het museumbezoek in Utrecht blijft op peil, dat wil zeggen rond 880.000 bezoekers per jaar. Tweede resultaat: een toename met 2% bezoekers op jaarbasis; dit komt neer op 18.000 extra bezoekers per jaar.

De organisatie van de weekeinden wordt gecoördineerd door de provincie. Er is een kleine begeleidingsgroep waarin ook de musea en het Erfgoedhuis zijn vertegenwoordigd. Dit groepje draagt zorg voor de publiciteitscampagnes, draagvlak bij de deelnemende musea, de enquêtes onder de bezoekers en de evaluatie.

Het eerste gratis weekeinde vond plaats eind oktober 2004 en was een groot succes. Er kwamen 16.300 bezoekers op af, voornamelijk uit de regio. Gemiddeld kregen de musea ruim twee keer zoveel bezoekers binnen als in hetzelfde weekeinde in voorgaande jaren. Per museum zijn er flinke verschillen. Bij meerdere musea lag het bezoekersaantal 3 tot 4 maal hoger, in een enkel geval zelfs 10 maal hoger. Enkele musea in de stad Utrecht hadden moeite het grote aantal bezoekers te verwerken.

Na het najaarsweekeinde 2005 zal een tussenbalans worden gepresenteerd. Na het laatste weekeinde in 2007 volgt de definitieve evaluatie. Dan kunnen de effecten eerst goed in beeld worden gebracht en van aanbevelingen voorzien.

Vragen waar wij antwoord op willen krijgen: is het succes van het eerste weekeinde blijvend of ebt de animo weg; worden mensen bereikt die anders niet naar een museum gaan; wat kunnen musea doen om de bezoekers van de gratis weekeinden aan zich te binden. En bij afnemend succes: is er een effectievere manier om het museumbezoek te stimuleren ?

VI Instandhouding twee kasteelmusea

De twee kasteelmusea Kasteel Amerongen en Slot Zuylen nemen in ons museumbeleid een bijzondere plaats in. Dit zijn de enige musea die nog een vast exploitatiesubsidie ontvangen als rechtstreekse bijdrage aan het instandhouden van dit waardevolle erfgoed.

1. Slot Zuylen

Deze parel aan Vecht is de afgelopen jaren bezig geweest met de professionalisering van het museum op alle onderdelen buiten de al oude zorg voor de goede staat van de voorwerpen: bestuurlijk, bedrijfs-economisch, publieksgerichtheid, profilering in de regio.

Men zal binnenkort het beleidsplan 2005-2008 presenteren. Dat zal invulling geven aan de verschillende aspecten van het thema *Van Collectie naar Connectie*. De missie van Slot Zuylen is het

Huis en de tuin te profileren als een huiselijke, sfeervolle plek, één van de oudste kastelen aan de Vecht. Bijzondere attractie vormt het verhaal van de 18e eeuwse schrijfster Belle van Zuylen, in het buitenland bekend als Madame de Charrière en “one of the most extraordinary women of her time” (5).

De resultaten in 2005-2008:

* Slot Zuylen is op dit moment voorlopig Erkend Museum. In 2005 moet het certificaat als Erkend Museum zijn binnen gehaald.

Binnen de Collectie Nederland en Collectie Utrecht

* inhaalslag conservering en eventueel restauratie van voorwerpen.

De connecties met het publiek

- * op peil houden van het aantal fysieke bezoekers op 25.000 per jaar, waarvan 13.000 betalende museumbezoekers; overige via huwelijkssluitingen en zakelijk gebruik
- * aan huwelijkssluitingen, diners e.d. een rondleiding of een korte historische presentatie verbinden, waardoor de decorfunctie wordt verbonden met de museale informatiefunctie
- * differentiatie in rondleidingen en thema-rondleiding op aanvraag om tegemoet te komen aan wensen betalende bezoekers
- * meer (inter)nationale toeristen, mede door uitbuiten internationale bekendheid van Belle
- * hernieuwing woensdagmiddagactiviteiten voor kinderen en programma's voor scholen
- * versterken van de banden met bewoners in de regio, met name in het dorp Oud Zuilen, stad Utrecht (onder meer de wijk Zuilen) en in Maarssen
- * deelname aan www.collectieutrecht.nl en versterking eigen website
- * deelname aan de provinciale Gratis Museumweekeinden

De connecties met de lokale en regionale samenleving

- * binnen het samenwerkingsverband Vecht-Plassengebied (Vechtplatform) actief deelnemer aan museaal-toeristische samenwerkingsverband onder meer met Museum Maarssen en De Ronde Venen (zie ook blz. 11)
- * systematisering en uitbreiding van de relaties met de gemeente Maarssen en het bedrijfsleven in de omgeving
- * opbouwen van een pr-netwerk met andere kasteelmusea.

2. Kasteel Amerongen

Kasteel Amerongen is een ensemble van grote allure in een vrijwel ongeschonden landelijke omgeving. Het moest enkele jaren op last van de bandweer gesloten blijven. Ook heeft het bestuurlijk, bedrijfsmatig en financieel zwaar weer gehad, dat nog niet geheel is geluwd. Inmiddels wordt gewerkt aan een algehele doorstart. Conceptueel is gekozen voor het thema van “Adel in Europa”. Bij de inrichting van het Huis ligt het accent op de bewoningsstaat omstreeks 1930. De verschillende delen van de tuin zullen samen een overzicht van tuinarchitectuur bieden, van Renaissance en Barok tot Engelse landschapstuin en moestuinen begin 20e eeuw. Het commercieel gebruik van het ensemble spitst zich toe op horeca in het Poortgebouw en eventueel nieuwbouw. Naast het vaste jaarlijkse subsidie is er een budget van 3 mln. beschikbaar voor de gefaseerde interieurrestauratie (statenbesluit najaar 2004).

Het kasteelmuseum zal zich in de periode 2005-2008 toelagen op het verkrijgen van het certificaat Erkend Museum. Verder zal men realiseren:

Binnen de Collectie Nederland en Utrecht

- * het interieur wordt gefaseerd hersteld en heringericht, hand in hand met de restauratie van het gebouw;
- * faciliteiten voor conservering en restauratie van soortgelijke collecties in Nederland

De connecties met het publiek

- * gedeeltelijke heropening per voorjaar 2005 voor het publiek; streefcijfer bezoek Huis, tuin en bijgebouwen oplopend van 15.000 in 2006 tot 30.000 in 2008
- * rondleidingen in het Huis voor kleine groepen onder begeleiding en thema-rondleidingen op aanvraag
- * een integrale presentatie van de historie van het ensemble, in het souterrain
- * presentatie van delen van de collectie in een van de bijgebouwen
- * een openbaar restauratie-atelier in een van de bijgebouwen
- * het restauratieproces wordt in de loop van 2005 in toenemende mate volgbaar via internet
- * indien verantwoord deelname aan de provinciale Gratis Museumweekeinden

c. connecties strategische partners in de regio:

- * scherpere definiëring van de plaats binnen het Nationaal Park de Heuvelrug
- * onderzoek naar bundeling van krachten met derden, met het oog op gezonde exploitatie.
- * opbouwen van een pr-netwerk met andere kasteelmusea.

Noten

- (1) op 20 maart 2003 in Utrecht.
- (2) zie Pret !, Tracy Metz (2002) en de slagzin van het verbouwde Spoorwegmuseum: dat moet je beleven
- (3) er lijkt eerder sprake van een grotere schaal van onvrede dan van een nieuw verschijnsel. Al langere tijd klagen bezoekers over de dufheid van musea; zie bv. Italo Svevo, Bekentenissen van Zeno (1923)
- (4) helaas hebben tot nu toe de gemeenten Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, met hun vele musea, zich afzijdig gehouden. De musea in de gemeente Utrecht zijn destijds meegenomen in het provinciale Utrechtse project
- (5) uit *Mistress to an Age, the Life of Madame de Staël* van J.C. Herold (1959)